

ЉУБОМИР ЗУКОВИЋ (Сарајево)

ОД НАРОДНОГ ДО ЊЕГОШЕВОГ МИЛОША ОБИЛИЋА

Милош Обилић у нашим јуначким народним пјесмама пролази кроз многа искушења, у којима се испољава неколико његових врло изразитих особина. У једној га пјесми налазимо заточена код некаквог Вуче генерала како пишти и преклиње свога побратима Марка Краљевића да га, како год зна – »јал’ за благо, јали на јунаштво« – избави невидовне биједе. Услови заточеништва толико су тешки да се снага људске издржљивости у њима не мјери годинама и мјесецима, већ данима:

*Лежим браће, шири бијела дана,
ако будем, браће, још шири дана,
никада ме више виђеш нећеш.*

Занимљиво је да се у овој пјесми – њен је пјевач Тешан Подруговић – не каже како је Милош са својим косовским побратимима, Иваном Косанчићем и Миланом Топлицом, доспио у Вучину тамницу. Једино знамо да је тај догађај генерал прославио громогласним топовским салвама. Пјевач је у средиште пажње поставио Маркову срчаност и домишљатост, а све остало служи као покретач радње, као њен замајач. Насловом пјесме, *Марко Краљевић и Вуча*

*ценера*л, то је сасвим добро истакнуто. Па ипак, Вук је осјетио потребу да уз стих 247. по реду, »И пусти ми старога Топлицу«, открије и оно што је у Подруговићевој варијанти изостављено: »У другој пјесми, која је управо почетак овој, пјева се, да је отац Топлице Милана био од прије затворен у Варадину, па су ова тројица били отишли да га отму, те и њих (пошто су разбили капију и ушли у град) некако увати Вуча ценерал«. ¹ С оваквим почетком Милошева улога у пјесми би била нешто одређенија, али нипошто славнија. Неизвјесно је прилично зашто је Подруговић тај почетак изоставио: да ли га је сматрао сувишним, или га је испустио из неког другог разлога. Имам утисак да је он овако поступио зато што изостављене појединости битније не утичу на приказ главног јунака пјесме – Марка Краљевића.

У обрачуну са Вучом ценералом и његовим катанама Марко дјелује изузетно моћно и умом и срцем, а тјелесном снагом поготово. На крају ће га сваки од истамничених јунака пољубити »у бијелу руку«, и тиме му исказати захвалност и признање. Оно, додуше, Марко је са *ценераловицом* око размјене сужњева договорио само оно најбитније, док је оне ситније појединости препустио своме побратиму:

*Иза шoиa, ценераловице,
eиo шaмo Милош од Поцeрjа,
иa би с њимe како начинишe*

галантно ће додати Марко на крају писма Вучиној жени. А Милош ће, са своје стране, показати и спремност и спретност да обилато наплати своје тамновање, и да у највећој мјери искористи тежак положај *ценераловице*.

Марко је свога побратима Милоша морао спасавати и од гњевног Љутице Богдана, иако је то било далеко теже него у случају којим се бавила претходна пјесма. Искусни Марко чак бијаше предложио да се испред опаког Богдана на вријеме побјегне, али на то није пристао управо Милош Обилић. За то он има сасвим довољно разлога, а главни је што би хтио да остане на затеченој епској висини:

*Данас мисле и iоворе људи,
да шpи боља не има јунака
од нас ове шpи српске војводе;*

1. Вук Стеф. Караџић, *Српске народне ијесме*, II, Просвета, Београд, 1969, 185.

према томе, избора нема:

*Боље нам је сва шри њоинуши,
неј срамошно данас њобјеиуши.*

У овој пјесми – и она је Тешана Подруговића – Милош је, очигледно, образит и поуздан јунак и сапутник, али једини Марко зна да то такозвано јунаштво зависи од противника таман онолико колико и од нас самих. Ускоро ће то, на суров начин, спознати и Милош и Реља. Пошто их је оба савладао, »и обојици савезао руке«, Богдан ће их *доинаши* пред Марка, који је, у међувремену, савладао Богданових дванаест војвода. У жестоком психолошком двобоју који слиједи, а води се без оружја и ријечи, Богдан ће поклекнути пред нацостријешеним Марком, па ће Марко бити у прилици да још једном из ропства ослобађа Милоша. Зато је и ова пјесма, с разлогом, у наслову испустила Милошево име. С много мање разлога то је учињено у пјесми слијепе Живане *Марко Краљевић и вила*. У њој је Марко свога побратима најприје неопрезно гурнуо у животну опасност, а потом га, захваљујући властитом јунаштву и »видовиту Шарцу«, и по трећи пут спасио. Овдје Милош подсећа на митског пјевача Тамира из Тракије коме су музе »узеле пјев« зато што се »затекао он и похвалио да ће и саме натпјеват музе, што им је Зеус егидоноша отац«. ² У сваком случају, Милош Обилић остаје најбољи пјесник и највећи пјевач међу нашим епским јунацима, а то је особина којом има разлога да се дичи и на којој му и виле завиде. Он не само да има *царско* грло, љепше и од виле Равијојле са којом се ноћу натпјевавао и пио вино, него зна и *красне* пјесме »како ј' који држ'о краљевину по честитој по Маћедонији«.

У још двије Вукове пјесме, које не припадају кругу косовских, Милош је у друштву с Марком и готово сасвим у његовој сјенци, пошто овај у свему води главну ријеч. Сходно улози која му је намијењена, у пјесми *Сесџра Леке кайеџана* дат је најпотпунији опис Милошевог изгледа. За ову ћемо прилику изоставити приказ »три ката хаљина«, и навести само оно што се најнепосредније односи на јунака:

*У висину да већеја нема,
у илећима њоширеја нема,
како ли је лице у јунака!*

2. *Хомерова Илијада и Одисеја*, Матица хрватска, Загреб, 1961, 41.

*Какве ли су очи обабвије!
 Какви ли су они мрки брци!
 Танки брци ишли на рамена;
 благо оној која ће га љубити;*

У драматичном тренутку, кад рањене сујете прокрваре, Милош ће испољити смиреност и разборитост, не допустивши гњевном побратиму да *ишшети* јунака који их је »красно дочекао« и угостио, »а са једне грдне копилице«. Свеједно, Марко је и овдје главни носилац радње, а од Росе не брани само себе него и своје побратиме, Рељу и Милоша.

У пјесми Тешана Подруговића *Женидба Ђурђа Смедереваца* Милош се, са своја два косовска побратима, Миланом и Иваном, нашао међу брижљиво бираним сватовима Ђурђевим. Он и овдје мора да се носи са невјерним Латинима, али главна је улога, опет, припала Марку. Милош, додуше, сасвим ваљано обави свој дио посла: устријели »на кули јабуку«, али главнокомандујући је Марко. На крају Марко сам, својом тешком топузином, *ошкључава* закукуљену дубровачку браву и изводи на слободу и младу и сватове. Латинским замкама и марифетлуцима једино се тако могло доскочити. Овој је, и то не само по улогама Марка и Милоша, доста слична и Подруговићева пјесма *Женидба Појовића Сшојана*.

Из реченог бисмо, утисак је, могли закључити: Милош Обилић изван пјесама о Косову не дјелује особито моћно, а врло често доспијева у невоље из којих га најчешће избавља његов побратим Марко Краљевић. То, дабоме, никако не може бити случајно, а разлог би му могао бити у слѣдећем. – Епски Марко Краљевић убаштинио је велики дио онога што је чинио и по чему се прочуо историјски краљ Марко, а он је, уз остало, око четврт вијека био турски вазал, па је и погинуо борећи се на њиховој страни против хришћана. Пошто су хришћани и Маркови противници у пјесмама о којима је било ријечи: Вуча генерал, Љутица Богдан, дубровачки краљ Мијаило, те Роса и њен брат Лека капетан – то се о његовим подвизима могло пјевати и за вријеме турске управе у нашим земљама, и то у свако доба и на сваком мјесту. О Милошу Обилићу, који је задао Турцима најболнији ударац у једној од најкрвавијих битака коју су водили, погубивши им султана »усред турског силнога табора«, сигурно се јавно није смјело пјевати, а поготову не отворено славити његов косовски подвиг. Како јавно славити и уздизати човјека који је величином свога витешког подвига и жртвовања на олтару слободе и родољубља своје сународнике напросто бацао »у несвијест«, »ил' у пјанство неко

прећерано«. Могло се, наравно, и то чинити и, ван сваке сумње, чињено је, али кријући и у пола гласа. Извјесно је, према томе, да овакав приказ Милоша и Марка чини онај старији слој у епским пјесмама о овој двојници савременика. Тек ће при свјетлости првог српског устанка, уз који се наша епска народна поезија довршила и у понечем и преобразила, у ликовима ове двојица њених протагониста изаћи на видјело и оно што је – из посве различитих разлога у прошлости скривано и потискивано у позадину.

Пјесма *Милош у Латинима*, уосталом једина из Вуковог зборника у којој је име највећег косовског јунака доспјело и у наслов, могла би се узети и као најаву онога Милоша кога ћемо упознати из пјесама о Лазару и Косову. У поменутој пјесми, да би надменим и разметљивим Латинима доказао »какови су и колики ли су« српски манастири, »наших славних цара задужбине«, Обилић је принуђен да њихову цркву, којом се сасвим неодмјерено хвалишу, *ирешури* »тешком топузином«. Тим јединим хицем Милош је много постигао. Најприје, одбранио је славу и величину српских манастира, а потом, показао своју снагу и родољубље. Гњев Божији зато што се буздованом пустека преко светиње успио је да окрене према Латинима, те ће, готово узгред, полупати банове дворе, убити »два банова сини и четири морска генерала и дванаест великих властела«. Тако ће Милош опет доспјети у тамницу, из које га, овога пута, избавља кнез Лазар својом јетком пријетњом невјерним Латинима.

Наредне двије пјесме такође се баве међусобним односима Милоша и кнеза Лазара, богатећи лик нашега јунака још неким карактерним цртама и врлинама. То су двије народне пјесме *Зигање Раванице*. И у једној и у другој варијанти Милош се јасно издваја између српске господе, како знањем и разборитошћу, тако и спремношћу да се супротстави лакомисленим кнежевим жељама и намјерама. Те су му врлине, вјероватно, и одредиле мјесто и положај међу онима који се окупљају за кнежевом славском трпезом. У првој варијанти, пјевач је Старац Рашко, Милош сједи »доље у дно совре«, а у другој, пјевач сељак из Рудничке нахије, такође »ниско сједи«. А цар, као сваки цар, уз то наш човјек, хоће својом задужбином да надмаши претходнике и савременике. – Његова је девиза: »Нек се сјаје, нек се моје знаје! У ту сврху цар не жали ни злата ни сребра, ни бисера ни драгог камења, а најмање мајсторе и аргате. Господа, која у царевом двору и ије и пије, или ћути, или одобрава, а то му се на исто своди. У обје пјесме једино Милош устаје да брани цара од најљућег противника – њега самог. »Можеш, царе, и у руци ти је« урадити све што желиш, рећи ће Милош Лазару, али за такве грађевине »време

није, нити може бити«, јер ће настанути »пошљедње вријеме«, а свака грађевина и свако дјело ваља испит да полаже пред временом које долази. Зна Милош да ће ускоро власт прећи у руке злих и грабљивих, па ће драгоцености разграбити да наресе себе и своје жене. Преживјеће једино грађевине »од студена креча и камена«, пошто се око тога нико неће јагмити и отимати.

Милош није мудар и паметан само за јуче и данас, него и за сутра. Кад му цар Лазар, у гњеву и наглости, заповиједи да објеси девет Југовића, а Југ-Богдана, прије тога, и »на муке« да »удари тешке«, он га, први пут у животу, неће послушати, већ ће лакоме и грабљиве царева шуре и таста склонити код свог побратима Релје од Пазара. Милош оправдано предвиђа да ће се цар брзо одљутити, а да ће, још брже, на цареву вољу и одлуку утицати царица, сестра девет Југовића. Зна Милош и прије него што то цар и јавно призна – а он ће у једној пјесми и то учинити – да су му од свих јунака најмилији управо Југовићи, Миличина браћа. Тако Милош, осим срчаности и родољубља, у овој пјесми испољава добро познавање људских ћуди и расположења.

Примакли смо се врхунцу, Милошевом највећем епском узнесењу, његовом косовском подвигу, који није требало, а ваља није било ни могуће, увеличавати, већ једино објаснити и потом затамнити позадину на којој ће свјетлост његовог подвига дјеловати блиставије и чудесније. Завист и клевета, подметање кукавичког јајета издаје, и то најчеститијем и највјернијем, најтамније су боје које је у ту сврху пјесник успио да смисли. Подвиг је, уз то, окончан и властитом смрћу, а то је за брзо васкрснуће »у витешком царству« била и најповољнија околност. Тако је Обилић и у народним пјесмама брзо постао најсјајнија звијезда међу апостолима косовског мита. Његов савјет главном уходи турске војске на Косову, Ивану Косанчићу, да српскоме кнезу не казује пуну истину о броју и снази противника, »јер ће нам се кнеже забринути, и сва ће се војска поплашити«, сасвим је очекиван с обзиром на оно што смо већ дознали о његовој мудрости и моћи предвиђања, како историјских догађаја и мијена, тако и људског понашања.

2.

Ваљало је прећи дуг пут да се од богатог, али веома разуђеног лика Милоша Обилића из народних пјесамa стигне до Његошевог Милоша, јунака сазданог из једног комада и у сваком тренутку, што

би рекао Филип Вишњић, »једне ћуди, а једне помисли«. Његош о Милошевом косовском подвигу, а њега тај подвиг једино и занима, не прича, већ му се једноставно диви. Он постаје примјер који пјесника учи »како ваља с бесмртношћу зборит«. Такав лик јунака, сасвим извјесно, није могао остварити ниједан Вуков пјевач понаособ, а још мање сви заједно. Па ипак, Његош је првенствено био надахнут оним што је о Косову и Милошу до њега дотурила народна пјесма и колективно памћење. Он је, заправо, пјесничке искре из народног сјећања и казивања претворио у величанствени поетски пламен, епску причу пресаздао у поетско дивљење и усхићење. Ако је Његош заточеник косовског завјета, онда је његов Милош Обилић недостижни подвижник и родоначелна »жртва« тог истог завјета. У стиховима који говоре о Милошу владика Раде се уздиже до највећих висина родољубља и срчаности, тог »благородног чувства« коме се све жртвује. Зато је његов лик тако гордо уздигнут и издвојен, тако одлучно устремљен према Олимпу витештва тамо негдје »над облаком«. Он је више згађен на »плетене безумне скупштине«, него што је гњеван на »клеветнике грдне и клевету«. Са Милошем се могу многи упоређивати, али он не може ни с ким, па чак ни са блиставим витештвима »дивне Спарте и великог Рима«. Он се не довија, нити двоуми, своје противнике неће удостојити ниједне једине ријечи, али ће зато у витешком узнесењу усредсређено чинодејствовати. При том не тражи најсигурније, већ најкраће и најтеже путеве до моралног очишћења од људске злобе и зависти. Овај »воинствени гениј свемогући« нечуvenом подвигу приближава се усправно, сијевајући »ватреним очима« попут змаја. Његова прса квасају благородним гњевом и страшном осветничком мишљу.

На Косову је српска круна потонула у мору турске и српске крви, али, првенствено захваљујући Обилићу, то се није десило »мрцино«. Зато смо се и могли цијелó ово вријеме Косова сјећати и о њему пјевати без зазора. Јарком свјетлошћу свога величанственог подвига Обилић је освијетлио и себе и своје противнике. На Видовдану се све видјело. У том смислу Косово је и постало »грдно судилиште«, а Милош владар »над сјенима«, неумољиви судија у стварима витештва и родољубља. Сви позвани да раде за народно добро, да бране правду и слободу, морали су пред њим полагати рачуне, питати се у свакој прилици »су чим« ће изаћи пред Милоша. Његош је и од Симе Милутиновића *искао* да у »пламтеће врсте« своје поезије неизоставно постави Обилића, али је његову славу тек он »вјекно-вјечно« поетски окунио.

Могло би се рећи да је владика Раде Црну Гору доживљавао као упрет српске средњовјековне славе и величине, као поузданог чувара обилићевског завјета. За њега је Црна Гора »прибјежиште по Косову српскијех јунаках«. У његовој се јуначкој постојбини, писао је Вуку Караџићу, сачувала »искра... из гомилах пепела величине Душанове«, која ће га истрагом потурица *извићи* и почети да »бљеска и довикује на себе громове«.³ У прави ослободилачки пожар плануће тек у првом српском устанку под вођством новог српског дивотника – Карађорђа Петровића. У тим ослободилачким борбама, а Његош је знао да их још много предстоји, много је успјешније позивао примјер Милоша Обилића, него Марка Краљевића.

Марко се поносио рођакањем с турскијем царем, а Његошеви заточници борбе за јуначку слободу и част не мисле нимало повољно о поглавицама који се »називљу цареви синови«. Дуговјеки Марко је био неопходан поробљеном народу да у тами ропства, како-тако, претраје, понекад уз нешто мало јогунлука, али увијек уз пуно довијања, па и понижавања. Марко је могао бити мјера наше дурашности и издржљивости у мраку и мукама робовања, али позивати на борбу »до истраге турске или наше«, најбоље је могао примјер витеза који је имао снаге и смјелости да онако кивно »дину загази у чорбу«. Несрећни краљ без краљевства био је добродошао за успјешно прегоњење с турским пустахијама и одметницима, и то у већини случајева под окриљем и благословом »цара поочима«. Могао је он убити и понеког везира насилника, укинути свадбарину коју је на Косову наметнуо Арап Прекоморац, али није могао, и није смио, »падиши« стати »под вилице«. Марко се стално »мрчи«, али много не кује; с Турцима ратује, али их и *својаша*. Милош бљеском ватрених очију разagna »дивјачне тмуше азијатске«, али муњом погоди сам врх. Оних дванаест хиљада безимених Турака покосио је тек да би раскрчио прилаз царевом шатору. Марко је један од оних Срба и Словена који су се *наробовали*, а, као што јуначка слобода »дичи и облагорођава човјека«, тако дуготрајно ропство чини да нестане »благородне гордости народње«.⁴ Милошева гордост и спремност да брани своју част доликује човјеку који је свој вијек у слободи проживио. Једноставно: он се »није научио подносити муку и невољу« као, на примјер, Марко. Управо зато су Његошеви јунаци више *живјели* Милошем, него Марком, зато су се њиме опијали и вјером његовом заклињали. Зато Марка Краљевића неће поменути

3. Петар Петровић Његош, *Изабрана њисма*, Просвета, Београд, 1967, 47.

4. Исто, 178.

ни игуман Стефан кад на крају буде чинио »спомен. . . душама витезовах нашега народа«. Можда све ово може објаснити још једну ствар. О чему се ради? Ради се о томе да је Сима Милутиновић, убрзо по доласку у Црну Гору, у једном писму Димитрију Фрушићу изјавио како се у црногорским народним пјесмама пропаст српског царства приказује »као масло Краљевића Марка«. ⁵ То што таквих пјесама нема и у Симиној *Пјеванији*, Салко Назечић је покушао овако да објасни: »Или је Сима те пјесме избацио да не срамоти Марка, или је овакав изглед пјесама ствар његове редакције«. ⁶ Можда је цијелу ствар могуће објаснити и једноставније. Није ли, наиме, Његошев учитељ свој суд о Марку Краљевићу изрекао не толико на основу народних пјесама, колико на основу онога што је слушао да се о њему и његовој улози у оновременим збивањима говори у дому старога митрополита Петра и његовог млађаног наследника Радивоја Томова.

Можда ништа друго не говори јасније и рјечитије о том Његошевом захтјеву за борбом без узмака и слободом без услова и ограничења као то његово обилићевско опредјељење. Црногораца је малена шака, али, »Богу хвала, опита слободом«, а то нужно подразумијева и опијеност јунаштвом и Обилићем. Милош је у њиховој свијести, али још више у подсвијести, и то у свијести за свакога помало друкчији, а у подсвијести за све исти и ликом и значењем. То *колекџивно несбјесно*, или још тачније: *йогсбјесно*, јавиће се код свих истовремено, и то уочи заклињања да нико неће издати »онога те почне« напад на потурице. Јавиће се у истом, свима јасном и добро знаном симболу, кога ће војвода Батрић овако описати:

*Ноћас на сан Обилић љролеће
љреко равна Поља Цейињскоја
на бијела хаџа кџ на вилу;
ох, диван ли, Боже граџи, бјеше!*

Иако такав сан никада раније није уснио, војвода ће одмах закључити да је његово значење повољно, особито »за оружје« његово. У том тренутку то је за њега и најважнија ствар на свијету. После ње Батрића још »тридесет четердесет другах« прича »сан једнак« и због онога што слуте да такав сан значи за њихову борбу и оружје, »весели иду у

5. *Вукова љрејиска*, књ. I, Београд, 1907, 343.

6. Салко Назечић, *Ејски Краљевић Марко*, Израз, књ. XXVI, год. XIII, 12, 558.

цркву да се заједно сви наједно да се кољу с домаћим Турцима«. Сав је сан, у ствари, један једини симбол чијом је психичком енергијом испуњена и свијест и подсвијест Црногораца. Њихови се сви снови своде на исто: сви су се »збили« на борбу против Турака за »дивно име и свету слободу«. Обилићем је прожет, поготову у одређеним тренуцима, цјелокупни њихов психички живот. Зар се та иста слика, исти тај симбол, не јавља и у оној будној жељи најсвјеснијег појединца из тога колектива – владике Данила:

»Ох, да ми је очима виђети
Црна Гора изгуб да намири!
Тад би ми се управо чинило
да ми св'јетли круна Лазарева,
ѐ слетио Милош међу Србе.«

У сну Црногораца само је измијењен редослијед жеља: Милош је виђен како, лети Пољем Цетињскијем – ето поузданог знака да ће изгуб бити намирен. Обилић је слетио да своје потомке охрабри и поведе у одлучујући обрачун. Све ово неодољиво подсећа на причу, коју помиње и Мирча Елијаде, о томе како је 1912. године »читава једна српска бригада видела. . . Марка Краљевића како води напад на Прилеп«. За њега је то био очигледан примјер како »колективна машта« један историјски догађај »асимилије у традиционални архетип«. ⁷ Кад сам схватио да се овај примјер сна у Горском вијенцу сасвим добро уклапа и у неке модерне психолошке теорије, почео сам много више да вјерујем, не Његошу, јер њему одавно и бескрајно вјерујем, него тим теоријама.

Ово поређење између Марка и Милоша, које се током рада просто наметнуло, било је нужно поради недвосмисленог закључка да је Милош у епској народној пјесми у сјенци Марковој, а да се у Његошевој поезији покрај бљештавог лика Милоша Обилића Марко Краљевић готово и не примјећује.

7. Мирча Елијаде, *Митови и историја*, Дело, Аргументи 1, Београд, б. г., 270.

ЛЮБОМИР ЗУКОВИЧ (Сараево)

МИЛОШ ОБИЛИЧ В НАРОДНОМ ТВОРЧЕСТВЕ И У НЕГОША

Р Е З Ю М Е

Самый известный косовский герой Милош Обилич в историческом смысле не идентифицирован как надо. В эпических песнях вне косовского цикла он чаще всего появляется в компании Марко Королевича, в качестве его побратима. При этом Милош остается как бы в тени Марка. Эпический Марко унаследовал большую часть того, по чему он известен как исторический король Марко. Между прочим, он четверть века был турецким вассалом, даже и погиб он в сражении на стороне турок. Поэтому о его подвигах можно было открыто говорить, а также петь и во время турецкого ига.

Милош Обилич нанес туркам самый сильный удар – в решительной и кровавой битве. Поэтому о нем нельзя было открыто говорить, а его косовский подвиг нельзя было прославлять. Такой образ Милоша и Марка отражается в старом слое сербского народного эпоса. И только в свете Первого сербского восстания проявятся настоящие образы этих двух современников. В прошлом, между тем, сведения о них были оттеснены по разным причинам. В более старом слое сербского народного эпоса на первый план выставлялась их мудрость, патриотизм и справедливость – чем их сила и отвага на поле битвы.

Надо было пройти долгий путь, чтобы из образа Милоша Обилича из народных песен дойти до Милоша из Негошевых стихов – который представляет собой монолитного героя. Негоша интересует в первую очередь подвиг Милоша в косовской битве, но о нем он не только рассказывает а бесконечно восхищается этим подвигом. В его поэтическом отражении этот подвиг стал примером «как валя с бесмртношцу зборит» (как надо говорить с бессмертностью). Такой образ этого героя не мог создать ни один из Вуковых певцов в отдельности, а это было не под силу и им всем вместе. И все-таки Негош был воодушевлен и тем, что о Косове и Милоше принесла народная песня и коллективная память сербского народа. Поэтические искры из народного творчества Негош превратил в пламя поэзии, а самое поэтическое повествование трансформировал в восхищение. В стихах о Милоше владыка Раде вознесся до самого верха геройства и патриотизма. Это и есть то «благородное чувство», которому подчиняется все остальное.

